

PÕLVNEMISLUGU

Sugu ei lahku soosta, võsu ei veere kannusta. (Väike-Maarja)

Nr. 9

märts

1999.a.

Läheneva, Paides toimuva seltsi aastakoosoleku eel peame endale selgeks tegema, kas tahame aastast aastasse endist viisi edasi toimetada või muudame oluliselt tööstiili ja programmi. Kui vaadata seltsi põhikirja, siis on mõned püstitatud eesmärgid, mida ei ole suudetud möödunud 9 aasta jooksul ellu viia. Huvi oma põlvnemise ja esivanemate päritolu vastu on paljudes inimestes olemas, aga näiteks Tallinna osakonnas käib koos umbes 30-inimeseline grupp, ülejäänud 58-ga on side nõrk või puudub täielikult. Kui mitte arvestada paaripäevast mardilaata, siis nn konsultatsioonipunkt ei tööta üldse. Pole ju hangitud selleks ka ruume, millised kodu-uurijatel, muinsuskaitsetel jt on olemas. Ruumide puudusel kardetakse ka liikmeskonda laiendada. Ettepanek luua mõnes linnaosas eralditegutsevad sektsioonid jäeti teostamata. Hea tahtmise juures leiab ruume kindlasti, seda näitab gootikirja kursuse jaoks ruumi saamine 32. Keskkoolis.

Väga harva on ajakirjanduses ilmunud seltsi ja genealoogiga tegelevaid inimesi tutvustavaid artikleid. Peaks hoolt kandma, et valitud väljaannetes ilmuks neid perioodiliselt.

Tuleb tänada seltsi esimeest hr. Talvoja, kes lühikeseks jäänud ettevalmistusaja jooksul suutis ainuisikuliselt välja anda mardilaadal kasutusele võetud bukleti seltsi tutvustamiseks. See ongi viimase aja üks suuremaid saavutusi. Minu teada ei ole neid aga jagatud EGS-I kõigile liikmetele, kes saaks omakorda bukleti sisu tutvustada oma tuttavatele. Kokkutulekuid, kursusi ja näitusi on korraldatud, aga põhikirjas lubatud konkursse (kui mitte arvestada embleemi konkurssi) minu teada mitte.

Seltsi liikmetele koostatud juhismaterjalide AB ja CD põhjal võiks koostada käsiraamatu müügiks raamatukauplustes. Seltsi arhiivi kinnistamiseks Riigiarhiivi mõne haru juurde on praegu arhiivide ümberkorralduse perioodil väga sobiv aeg. Mis puudutab aastakoosolekuid, siis olen tähele pannud, et eelmise koosoleku ettepanekuid ei tuletata järgmisel meeldegi. Järelikult ei tunne juhatus hiljem koosoleku protokolliga vastu mingit huvi või ei taha arvestada nn “häält rahva seast”. Nende ettepanekute esitamiseks jäetakse alati koosoleku lõpp, kus enamus kibeleb äraminekuaga, võimalik ka, et protokollija on oma paberid juba kokku pannud. Viimasel koosolekul Tartus levis arvamus, et sellised tõsiteaduslikud ettekanded tuleks seal ära jätta – jääks rohkem aega omavaheliseks aruteluks ja kogemuste vahetamiseks. Irisemise võiks lõpetada kahetsusega, et Kultuurkapitali kaudu seltsile arvuti hankimisega ei tegelenud vajaliku vastutustundega inimesed. Arvuti oleks vajalik ka laualehe väljaandmisel.

Kuna hiljaaegu otsis seltsiga sidet üks härrasmees Kanadast, siis võiks loota, et saame ka liikmeid teistest riikidest, kus elab samuti eestlasi, kes on oma sugupuu uurimisest huvitatud. Neid inimesi abistaks kindlasti seltsi tutvustav interneti kodulehekülj. Selle avamine peaks meile jõukohane olema.

Kõigi ettevõtmiste juures peame silmas pidama, et tuleval aastal on seltsi 10. aastapäev. Aastapäeva ürituste hulka peaks kuuluma: teaduslik konverents, Riigiarhiiviga ja Rahvusraamatukoguga koos korraldatav näitus Tallinnas, broüüri välja andmine, saade TV-s jms. Tallinna näituse mitmeid eksponaate võiks välja panna ka Tartus, Viljandis ja Pärnus koos kohalike raamatukogude ja arhiividega korraldatavatel näitustel. Mõelda võiks veel seltsi rinnamärgi ja eksliibrise tegemisele. See lahendaks osaliselt ka tublimate uurijate ja aktivistide autasustamise probleemi teenetemärgi ja eksliibrise kinkimise näol.

Eelnevast nähtub kui tõsine töö meid Paides ees ootab. Seal on viimane aeg juubeli tähistamise kava paika panna ning läbiviimiseks toimekonnad moodustada.

Tähistagem EGS-i 10. aastapäeva väärrikalt!

Ants Roomets

TASUB TEADA

PRESIDENDID, PEAMINISTRID – JÄTKAME VABARIIGI JUHTIDE TUTVUSTAMIST

08.05.1990-29.01.1992	1a.8,5k.	EDGAR SAVISAAR, peaminister
30.01.1992-21.10.1992	üle 8 k.	TIIT VÄHI, peaminister
21.10.1992-08.10.1994	2 a.0,5k.	MART LAAR, peaminister
08.11.1994-17.04.1995	üle 5 k.	ANDRES TARAND, peaminister
17.04.1995-06.11.1995	ligi 8 k.	TIIT VÄHI, peaminister
06.11.1995- 12.1996		TIIT VÄHI, peaminister
12.1996-17.03.1997		TIIT VÄHI, peaminister
17.03.1997-		MART SIIMAN, peaminister

Webmaster 1997.03.18 wmaster@rk.ee

EW eksilvalitsuse peaministrid presidendi ülesannetes

1944-1945	JÜRI ULUOTS	01/13. 01.1890 – 09.01.1945
1945-1963	AUGUST REI	10/22. 03.1886 – 29.03.1963
1963-1971	ALEKSANDER WARMA	
1971-1990	TÕNIS KINT	
1990-1992	HEINRICH MARK	

1990-1993

EV Ülemnõukogu esimees

08.05.1990-05.10.1992   ARNOLD RÜÜTEL

Presidendid

24.04.1938- 07.1940   KONSTANTIN PÄTS
05.10.1992-   LENNART MERI

MIDA ANNAB SUGUVÕSA UURIMINE

Helju Linder

Algusemäleta, lõpuaimuta jälgede kiri
antud on meie ette ja kätte
raashaaval veerida kokku
mõnest selgemast servast.

Mart Raud “Jälgede kiri”

Tihti öeldakse mulle: mis sa tühja asjaga jändad, mis sa aega raiskad, mis sellest kasu on!

Nüüd, kus olen sellga tegelnud juba ligi 7 aastat, hakkasin isegi mõtlema: **MIS SEE MULLE ANNAB ?**

Ma leidsin, see annab:

1. töö rõõmu – kui olen mõne suguharu tabeli kokku või jutu kausta saanud;
2. leidmisrõõmu, kui leian uue sugulase;
3. andmisrõõmu – kui saan kellelegi oma töid jagada, sest õndsam on anda kui võtta. Aga minu rõõm on see, et mul on võimalik teistele mälestuseks midagi omatehtut anda;
4. suhtlemise rõõmu, sest vanemad inimesed pensionäri eas tunnevad tihti suhtlemisvaegust – just omaealistega.

Suguvõsauurimine ei ole ükski nimede ritta seadmine ega sugupuude skeemide väljajoonistamine. Nimed ja sugulusseosed on uurimise esimene samm – see on kondikava (skelett). Andmed elukoha, sünni- ja surmaaja, elukutse ja abikaasa ning tema päritolu kohta annavad nendele nimedele seose (ühenduste ja aja mõistmise), n.ö. “kõõlused”. Mälestused, mida sugulastelt kuulen, annavad sellele tööle nagu elu (liha ja hinge) sisse. Viimistlemine, ümberkirjutamine ja paljundamine, mis annab kuue, on minule küll vastumeelt, kuid siiski paratamatu töö osa.

Kui kõrvutada üht või teist suguharu või suguvõsa, siis pikapeale joonistub iga suguvõsa erinev vaimne portree. Eriti on see nähtav, kui eri harud elasid eraldi külates. Kõigepealt torkavad silma erinevad nimede moed – ühes külas oli igas peres Kustas ja Jaagup, teises külas polnud neid nimesid üldse, olid Kärdid ja Tiitsud. Muidugi Jaanid ja Jürid on üleüldised. On erinevad kombed, erinevad pürgimused. Ka esivanematelt edasi antud erinev temperament mängib suurt osa.

Mul on käes 4 suguvõsa – 2 eraldi asuvat metsakülalt, 1 mõisa õuelt või mõisa lähedalt, 1 lageda maa pealt suurema tee ääres asuvast külalt. Ka siin on erinevused.

LINDERID – metsakülalt iseloomustavad Eesti madala maa inimesi – ei mägesid, ei orge, ei ole ühtki tippu jõudnud inimest, ei kunstnikku, ei töösturit, ei riigitegelast, isegi mitte ühtgi vallavanemat. On tööd rüganud talupidajad ja sulased-tüdrukud. Vähe on küüditatud, ei ühtki sulitembu eest vangid pandud poissi. On Eesti madala maa tasakaal.

KLEESMANNID on hoopis temperamentsem suguvõsa. Nad on elavamad, igast uuest voolust haaratud, esimesi uusi vagusid ajanud, uuele eestvedajaks olnud ja alati ise ajarataste vahele jäänud. Nende hulgas on vaadete poolest inimesi n.ö. seinast seinale. On küüditatud ja küüditajaid, on represseerijaid ja represseerituid. See on kõige raskem suguvõsa. Kõiki tuleb püüda mõista. Mina kui suguvõsaurija ei saa sugulasi panna lahtritesse “fasisit”, “kommunist”, “paruni ees pugeja”, “kodumaareetja” või “vabadusvõitleja”. Ma pole kohtumõistja – see jäägu jumala hooleks. Ma olen suguvõsa liige, ma pean inimest mõistma kui ema, ma pean lahti mõtestama sugulaste teelahkmete alged, lahknemist mõjutanud olukorrad. Kõik lapsed on ju ema sünnitanud, nad on rõõmsate lastena ringi jooksnud, kasvanud – ja siis väikeste nüanssidega alustades erinevateks muutunud, eri suundadesse läinud. Ma pole poliitikaga tegelnud ega tahagi seda teha. Aga ometi on poliitilised suunad need, mis teevad ähmaseks hea ja kurja piirjooned. Ometi olen ma veendunud, et ükskõik missugune poliitiline tuul – kõik tahavad maailma parandada ja sellest tuleb ka inimeste mõistmisel lähtuda.

REEMID on samuti metsa küla elanikud nagu Linderid. Ometi oli sel edasi pürgimise mõju suurem – väikesemast talust suuremasse, üks pere lastest kooli, mõni linna kergemale tööle. Selle küla elanikelt on elu nõudnud ka rohkem ohvreid.

AAVERID, mida alles alustan, on kõige laialivalgunum suguvõsa. On vist kõige otsivam ja edasipüüdlikum, siiski on neis tugev ettevaatlikkuse joon. Töökus ületab ettevõtmised.

Igal elul on oma lugu. Igal perel on oma lugu ja suguharul oma lugu. Kokku on see väike ajalugu.

Meie tööd tihti ei mõisteta, võib öelda, et tavaliselt ei mõisteta. Võib öelda, et ei mõista need, kel on tähtsamad asjad käsil. Ei mõista aja raikamist need, kel on keskeia töö rutt ja pere ülalpidamise mured. Ei mõista noored, kes elavad veel unistustes. Meid mõistma hakkavad üldjoontes inimesed alles elu viiendast aastakümnest. Kuid kõik, kellega olen juttu ajanud, kahetsevad, et nad pole omal ajal emalt või vanaemalt midagi sugulaste kohta küsinud, või pole seda, mida ema teadis, kirja pannud.

Olgem siis meie need, kes ennetavad oma laste kahetsust ja paneme nende jaoks kirja kõik, mida teame või suudame uurida.

Soome suguvõsaurija rääkis meile, et neil on uurijaid, kes on kogunud materjali juba üle 30 aasta, aga kokku pole pannud veel ühtki tööd. Tekkib kahtlus, et nii pikaajaline töö võibki jääda pooleli ja minna n.ö. “vett vedama”. Kui ühe inimese uurimistöö järsku katkeb, kas on tema järglane suuteline kogutud materjali selliselt kirja panema, kui seda mõtles uurija? Kui palju süstematiseerimata materjalist üldse on teine inimene võimeline kasutama?

Õppides, lugedes teiste uurijate valmis töid ja vahetades sellealaseid kogemusi, saame uurimistulemusi välja tuua ikka selgemini ja paremini. Pärts täiuslikkusele ei jõua aga mitte keegi. On vaja teadvustada, mida meist keegi suudab ja see kirja panna nii, et teised peale meid võiksid jätkata ka eelnenut täiendades või otse edasi minnes. Seepärast olen võtnud ise teadmiseks ja soovitan ka teistele uurijatele:~

Pidagem aega kalliks!

Arvestagem oma võimeid ja võimalusi ning selle järgi seadkem latti!

Mis uuritud, see kohe kaante vahele! Parem pool muna, kui tühi koor!

MEIE AUTOREID

HELJU LINDER Sündis 16. veebruaril 1931.a. Juuru kihelkonnas Kaiu vallas talupoja perekonnas.

Kooliteed alustas Kaiu algkoolis ja lõpetas Tallinnas Rahandustehnikumis. Töötas finantsisti ja kaubatundjana. Pensionär alates 1986. aastast. EGS-i liige alates 1990. aastast. Lesk. 2 lapse ema, 6 lapselapse vanaema, 1 lapselapselapse vana-vanaema. Sugulaste ja esivanemate vastu hakkas huvi tundma juba lapsepõlves. Seda ajendasid koduste tihe suhtlemine sugulastega ja vanemate alatised meenutused endisaegsest elust, inimestevahelistest suhetest, töötegemisest, töösuhetest, elukohtadest, peremehe-sauniku suhetest, mõisast, koolist, kirikust, matustest ja surnuaiast.

Esimesi samme suguvõsaurimisel on tehtud IV klassis koos pinginaabriga. See piirdus ühise sugulase tellimisel koostatud suguvõsa ajaloo ülevaatega tutvumisega.

Iseseisev suguvõsaurimine jätkus alles pensionärietas. Uurimismeetod – suuline küsitlus. Arhiive on kasutatud kogutud andmete täpsustamiseks ja täiendamiseks.

Enamus teadaolevatest esivanematest on pärit Juuru kihelkonnast. Kuna uurimisring on kihelkonnaga piiritletud, on ka paikkond tuttav ja vaarisade-emade kunagiste elupaikade leidmine võimalik. Kui suguvõsade skeemide koostamiseks kogutud andmed saavad kõik kirja pandud, võib tööd jätkata kodukandi elu-olu uurimisega. Sellele kaldub ka huvi.

Kes oli... VADER

Vader – ristivanem, lapse sünni registreerimise tunnistaja. Ristiusu kirikus on vader lapse ristitaja, kes peab vastutama lapse usulise kasvatamise eest. Varaseim teade vaderite kohta pärineb 13. sajandist. Ristiusu kombe kohaselt oli vadreid kolm – tüdrukul 2 ristiema ja 1 ristiisa, poisil 2 ristiisa ja 1 ristiema. Eesti rahvakombestikis oli vaderite arv piiramatult – mida enam, seda uhkem. Vaderiks ei tohtinud olla pruut-peig, abielupaar, isa-poeg, ema-tütar, aga lubatud oli ema-poeg, isa-tütar. Vaderiks kutsuti sugukonna tuntumaid ja jõukamaid, sest vaderitel oli kohustus – varudel hambaraha, leeritamisel kingitused, orbude puhul pulmade korraldamine ja kaasavara andmine. Varrudel olid vaderid kesksed tegelased.

Kuna meile hästi tuttav filoloogiadoktor Pille Kippar on seda austavat nimetust põhjalikumalt tutvustanud ajakirjas “MAAKODU” nr. 6 1993, siis avaldame selle artikli lühendatult veel kordselt.

VADERID

PILLE KIPPAR

Ristiusu kirikus on **vaderid** ehk ristivanemad lapse ristimise tunnistajad. Ristimisel anti lapsele nimi, teda n.-ö. võeti arvele, pandi kirikukirja. Vaderiks hakkamisega võtavad ristivanemad endale kohustuse lapse käekäiku jälgida ja kui vaja, siis aidata. Varem oligi vaderite kohus vastutada ristilapse usulise kasvatuse eest. Minu ema (s.1909) sai leeripäevaks ristiisalt (onult) kingituseks Uue Testamendi.

Eestis on tavaõiguse järgi vaderitel olnud lapse vastu ka ainelisi kohustusi, näiteks orbunud lapse pulmade korraldamine, kaasavara andmine. Aastakümnete pärast vajasid võib-olla ristivanemad noorema inimese toetust. Niisugune vastastikune “krediidi” andmine ja vastuvõtmine ühendab ja seob. Võrumaal pole vanasti vaderite – ristiisa ja ristiema - lapsi omavahel paari pandud: peeti suurteks sugulasteks.

Vadreid on tavaliselt olnud paaritu arv, kolm või viis: tütarlastel rohkem naisi, poistel mehi. Väike-Maarjas, küllap mujalgi, on vaderiteks olnud ikka sugulased – lalletütred ja lallepojad, onutütred ja onupojad. Karksis peeti silmas, kes on *peavader*. See pandi alati esimesena kirikuraamatusse kirja, kusjuures jälgiti, et poisikese varudel oleks isavader esimesena kirja pandud ja emavader pärast. Iisakus kutsutud *mõni kuusteistkümme vaderit. Kolm aga ainult pandi kirja. Nied õlivad kirjavaderid*. Aga kes veel Muhu saarel mäletab, kui mitu vaderit vana Schmuul oma Juhanile kutsus, kui hulga tütarde järel lõpuks ometi poja sai? Olevat kõik mehed kutsunud, kes sel päeval vastu tulid.

Ristsetel olid vaderid kesksed tegelased. Nad istusid lauas aukohal, andsid tantsuloa ja olid peamised rahaannetajad, kui *kätki “õigeks” kaaluti*. Kullamaa Lauknaal olnud tavaks, et tüdrukust vaderid (=neiud) tütarlapse kätki üles panid; poisi oma panid ristiisad. Tavasid on veel muidki, millega võivat last mõjutada. Vaderid aeti kiiresti ümber tare jooksmata, kui laps ristitud sai – siis hakkab laps ruttu käima (Kodavere). Rõuges pidi neil lapseristimise vesi kaaas olema ja üksteist pidi taga ajama ka.

Läänemaal teatakse *vaderikannu*. See on õllekann, mille vaderid pidid tühjaks jooma ja siis raha sisse panema. Meie sajandil asendus hambaraha hõbelusikaga ja viimasel ajal mõnigi kord imikule vajaliku riietusesemega. *Kui vader annab lapsele paberiraha, siis tulevad pehmed hambad, aga kui antasse neoksed nagu oo need kroonised rahad, siis tulevad kõvad hambad* (Martna 1938). Kui inimesel hambad harvad, öeldakse, *et vaderid põle jooduludas hästi ligi istunu*, on jälle Häädemeestelt kirja pandud.

Ega igaüks vaderiks saanud. Pidi ikka täisealine inimene olema ja leeris käinud.

Viimasel paaril-kolmel aastakümnel, kui ristimist nagu iga kirikuga seotud toimingut tauniti ja mõnes kohas nimepanemist laste kevadpäevadega seoti, tekkis juurde uus mõiste – *vabavader*. Vabavader oli lapse käekäiku lälginud lähedane inimene, kellelt vanemad teinekord abi võisid saada, näiteks teatriõhtusel lapsehoidmisel.

Heal lapsel mitu nime. Vaivara hoiab kogu elu alles *paade annetu ambaraha*, Kadriinas suhtuti lugupidamisega *paadupapasse* või *paadeonkusse*. Nii oli Virumaal. Lääne-Harjumaal Ristil on ristiema nimetatud *ristitantaks* või *kummiks*. *Kumm* on tuttav ka Saaremaal Jämaja poolsaarel. Mõlemad viimatinimetatud paigad on endised eesti-rootsi asulad ja kumm ristivanemate tähenduses jäi nähtavasti nendele pärandiks. Sõna püsib rootsi keeles tänini. Ent mitte ainult. Rootslastelt on ta laenatud ka soome ühiskeelde: *kummitäti*. Ka vene *kumuska* on ju tegelikult sama vaderikene, lähedane inimene või olend. Aga eesti *vader*, rootsi *vadder* ja saksa *Vater* (=isa) on jälle ka kangesti ühte nägu. Etümoloogilistesse üksikseletustesse laskumatagi on selge, et meie pisike rahvas naabritega tihedaid kontakte on pidanud ja igalt poolt midagi juurde õppinud, midagi head.

Vaderiks hakkamine toob kohustuse lapse käekäiku jälgida ja võimaluse/vajaduse korral kaasa aidata; annab õiguse teise inimese muredele kaasa elada, sellest osa saada; annab lootuse, et kui abi vajad, on sul peale oma pere veel lähedasi inimesi. Vaderiks hakkamine seob. Need on head sõbralikud sidemed kahe põlvkonna vahel.

TALUJUTUD II

Helgi Laht

Rääkis lapselfapsele ka põldudevahelistest põllupeenardest, kus tavaliselt kasvasid maasikad, ühel laiemal põllupeenral kasvasid reas isegi sarapuud. Siit ja ka Koiva ääres asuva heinamaa sarapikust saadi talvine päklivaru. Talumaadel oleva kahe kõrgema mäe nukid jäid kündmata ja külvamata. Nendel mäenukkidel kasvasid suured ja magusad päikeseküpsed maasikad. Värviröömu pakkus roosa tatrapõld ja sinine õitsev lina, kuid ka rukkililledes rukkipoold.

Pühapäevane rituaal oli käia piki põllupeenraid põlde vaatamas. Vaadati, kuidas vili kasvab ja küpseb, sageli tehti neid jalutuskäike koos külalistega. Ja põld pidi olema korralikult hooldatud, kündmisel nurgad välja võetud, ühtlaselt külvatud, korralikult väetatud, kivid välja korjatud jne. Põld oli nagu peremehe visiitkaart. Onunaine rääkis veel möödunud suvel, et enne kui ta abiellus minu onuga, olid onunaise vennad käinud minu onu põlde üle vaatamas – on ta ikka korralik peremees. Onunaisel oli hea meel, et põllud olid jätnud hea mulje.

Meenutasin sedagi, kuidas noor onunaine oli hommikukastesele ristikeina ädalale lasknud loomad sööma ja üks lehmast oli end nii täis söönud, et oli ümmargune kui pall. Lõpuks oli ta pikali maas ja ainult inises. Kardeti, et magu läheb lõhki ja kutsuti velsker, kes mingi terava orgiga lõi augu kõhtu ja õhku hakkas vilinal välja tulema. Looma kõht võttis vähehaaval normaalsed mõõtmed.

Külalisi oli tavaks viia marjaaeda, kus need siis võisid noppida marju sealt põõsast, kus soovisid. Üldse oli tavaks pakkuda süüa ja juua mitte üksnes külalistele. Liide-tädi võttis mind oma käikudel külasse kaasa. Õueväravast möödumisel küsiti, kas pole ehk mahti sisse astuda – meil on värske suitsuliha või sõir või mingi uue retsepti järgi tehtud toit... Palaval suvepäeval pakuti kas või ainult kaevukülma piima või hapupiima. Ka tädid pakkusid alati kõigile midagi ja seda ka sõjaajal, sest leib, piim ja liha olid alati talus olemas. Mulle näis, et piinlik oli mitte pakkuda, see oli nagu ihnsuse või äärmise vaesuse märk.

Sellist pakkumislusti ja -vajadust pole ma Põhja-Eestis märganud. Ostsime kolmkümmend aastat tagasi ühe vana talumaja Tallinna lähisel ja tööme piima naabritelust. Naabrimemm tõmbas piimakannu kaevust, müüs piima, kuid ei pakkunud kordagi klaasi piima niisama. Vanamemmel oli jutukaaslasti vähe ja ta ootas alati, et piima järele tulen mina: siis saab juttu rääkida. Me võisime istuda memmiga õunapuul all ja juttu ajada, õunad vedelesid maas, aga ta ei tulnud selle peale, et pakkuda. Polnud tavaks!

Jutustasin lapselapsele ka konnkontsertidest tiigi ääres, õitsvatest kalmustest ja tiigi kohal lendlevatest kiilidest, räästa all pesitsevatest pääsukestest ning kolmest väga võimsast kasest lauda taga. Need olid mahlakased. Igal kevadel lasti mahla, joodi värskena ja ülejääk hoiti jaanipäevani suurtes 25-liitristes suletud kaantega piimanõudes. Heinaajal palavatel päevadel võeti hapuka maitsega mahla heinamaale väikese piimakannuga kaasa. Suhkrut lisades kihises mahl nagu limonaad. Tädi pani kasemahla ka pudelitesse, mõned rosinadki sisse. Saunapäevadel oli seda mõnus juua.

Juttu tuli ka konnatiigist (kutsuti Konnalombiks) metsa all. Selle tiigi ümber kasvas mahlane rohi ja siin käis ka karjane karjaga. Selles tiigis krooksusid rohelised konnad. Ema rääkis, et Esimese Maailmasõja ajal olid saksa sõdurid sumanud tiigis üleskeeratud püksisäärtega ning püüdnud kartulikorvidega rohelisi konni. Olevat neist valmistanud endale delikatessrooga. Talurahvas oli vaadanud seda kui jätkust, konnadest olevat ka kahju olnud. Kui neist sakslastest juttu tuli, meenutati neid ikka kui va konnasööjaid.

Ma ei mäleta, et meie pere oleks suvisel ajal kirikus käinud, kuid kord või kaks käidi Karulas surnuaial küll. Kindlasti oli nende kordade seas jaanipäeva surnuaiapäeva, mis tõi palju rahvast kokku lähedalt ja kaugelt. Juba ettevalmistused olid toredad. Sel päeval leidsin end kõige sagedamini Liide-tädi vankril istumas, sest see tädi oli naljahimuline ja rõõmsameelne. Terve tee oli täis Karula poole sõitvaid hobuseid, vankrid täis noori ja vanu. Kõik olid pestud, kammitud kasitud, läikima löödud – nii inimesed, vankrid kui hobused. See polnud võiduajamine, kuid iga peremees tahtis näidata, et tal on kenutava kaela ja väleda jalaga hobune, seepärast oli palju möödasõitmisi, tervitamisid... Mina hoidsin tavaliselt lilli, mis tädi oli oma peenralt kaasa võtnud. Kõigepealt viisime lilled haudadele. Tädi pani lilli oma ema-isa ja õdedevendade hauale ja rääkis mulle neist.

Surnuaiapäeva oli ühtlasi kaugemate sugulastega kokkusaamise aeg ja koht. Sageli polnud sugulasi terve aasta jooksul nähtud, seepärast vahetati uudiseid ja imestati, kui suureks on lapsed selle aastaga kasvanud.

Kuid midagi väga olulist on nendest käikudest mulle meelde jäänud juba lapsena: surnuaialt ei võeta midagi kaasa, surnuaial räägitakse vaikselt, ei joosta mööda teid, ei mürata. Mäletan üht surnuaiapäeva, kui ma väikse tüdrukuna olin üllatunud, et nii suured ja punased maasikad kasvavad surnuaial lausa tee ääres – keegi ei märka, keegi ei nopi!? Kui mina siis lasksin ema käest lahti, et marju noppida, haaras ema mul randmest ja sosistas mulle kõrva, et surnuaial ei nopita lilli ega marju. Seda marjahimu ja ema sosinat mäletan praeguseni. Aga sellega polnud lugu veel lõppenud. Kodus rääkis ema veelkord üle käitumise reeglid surnuaial koos põhjendustega. Neid ema põhjendusi ma ei mäleta, kuid minust vanem tädipoeg kasutas nüüd võimalust, et mind hirmutada. Ta ütles, et see on hea, et sa ei jõudnud marju noppida ja suhu panna, muidu oleks see surnu öösel hauast tõusnud ja tulnud oma marjale järele. Oleks sattunud kuuvalgel ööl põlvede nõtkudes ja kontide klobisedes otse üle põllu sinu akna alla ja küsinud: “ Kus on mu mari? Anna siia!” See oli nii kole jutt! See oli õudne jutt, mis pani väikse lapse mõtlema, et surnutega pole nalja.

Üheksa-aastaselt sai minust lapsehoidja. Onutütar Tiiu oli kahekuune, kui hakkasin teda suvevaheaegadel hoidma. Saksa ajal pidid ka koolilapsed suvel tööd tegema ja pidid selle kohta isegi tõendi esitama oma klassijuhatajale. Mina sain ka vallamajast tõendi lapsehoidmise kohta. Onu Viktor oli noor peremees, äsja abiellunud ja uued taluhooned ehitatud. Oli sõjaaeg, polnud kuskilt hälli ega lapsevankrit võtta. Onu tõi metsast noore kase, mõõtis välja vajaliku pikkuse, laasis puutüve okstest siledaks ja lõi kase tüvepidi laepalgi külge. Kase ladvapooleks otsa riputas pehmeks vooderdatud ja riidega kaetud kerge kasti, mis kergelt vajutades õõtsus pehmelt üles-alla. Kasti põhja kinnitati riidest aas, millest võis jala läbi panna ja last hällis kiigutada. Sellist aasa vajas täiskasvanu, kes sai samaaegselt kiigutada last kui ka õmmelda või muud näputööd teha. Alles täiskasvanuna lugesin, et tüdrukule valiti hällipuuks kask, et tütar kasvaks sire ja sale nagu kask. Poisi hällipuuks valiti kuusk, et kasvaks sitke ja mehine mees. Nii arvas vanarahvas.

Veel üks põnev asi oli lokulaud. Lokulaud pidid talus olema üles pandud selleks, et tulekahju korral või mõne muu õnnetuse puhul oli võimalik külarahvas kiiresti kokku kutsuda. Onud Viktor ja Jaak ei viitsinud oma taludes seda korraldust täita ja lokulauda üles seada, aga Liide-tädi talus oli see küll olemas. Tädimees oli ühe raudplaadikese kõrgel ja vägeva metsõunapuu alumise oksa külge riputanud. Tädi kasutas seda nüüd pererahva lõunale kutsumiseks. Kui toit oli valmis ja õige aeg käes, löödi kaks korda lokulauale ning pere tuli põllult või heinalt sööma ja puhkama. Lokulauale löödi väikese kurikaga ja lokulaud kumises ning kumin kostis kaugele. Kui ma tädi juures olin, võisin mina peret lokulaua abil lõunale kutsuda, kuid muidu oli lokulauaga "mängimine" rangelt keelatud.

Need olid väikelapsele räägitud jutud. Muidugi seda, kuidas mind tädipoeg surnuga hirmutas, rääkisin alles palju aastaid hiljem, et mitte tekitada lapses õudusunenägusid.

Ka toiduretsepte pole meie lehes varem olnud ning kuna selle suupiste nimi meenutab endiseid aegu, siis avaldame ühe **MÕISAKÜPSISED**: Võtke 200 g võid, 3 dl suhkrut, 2 muna, 4 dl nisujahu, 1 tl söögisoodat või küpsetuspulbrit, 1 dl hakitud mandleid või pähkleid, 100 g shokolaadi.

Vahustage või ja suhkur. Lisage pidevalt vahustades munad. Segage küpsetuspulber jahusse ja lisage see vahustatud võile. Segage juurde mandlid ja peeneks hakitud shokolaad. Taigen tõstke pärgamendiga kaetud pannile ja küpsetage ahjus umbes 10 min 200C juures. Saategi **MÕISAKÜPSISED**.

Aforisme ja arvamusi

Inimene olla tähendab mitte üksnes teada, mida eelmised põlved meie heaks on teinud, vaid teha sedasama järelpõlvede heaks.

Georg Cristoph Lichtenberg

...kuid küllap meidki ukse taha ja surmavalda suruvad me tragid järeltulijad!

Aleksander Puškin

Igaüks meist toetub vägevale sugupuule, mille juured ulatuvad vist Aadama paradiisi. Me oleme nagu randa veerevad lained, taga on tunda tervet ookeani, tervet maailma-ajalugu, lugematute sajandite mõtted käärivad iga hetk meie ajus...

A.I.Herzen "Minevik ja mõtted"

Inimese ammune huvi esivanemate vastu on kaheldamatu. Surnud olid (aga paljudel suguharudel ja rahvastel on) elavate kollektiivide auliikmeteks. On vähe neid tänapäeva inimesi, kes poleks kas või kordki tegelnud imeliku, nagu ebapraktilise küsimusega: "Kus elas ja kes oli minu otsene vaarisa 500, 2 000, 25 000 aastat tagasi?"

Inglise ülemkojas peavad istungeid inimesed, kes teavad oma 500-700 aasta eest elanud esivanemaid, kuid neid ületavad Polüneesia kalurid, kes võivad loetleda oma esivanemaid kuni 50-60 põlveni lisades mitmesuguseid eluloolisi üksikasju. Väga pikad perekonnakroonikad on muidugi olemas valitsevatel dünastiatel.

Praegu elab Maal üks protsent kõigist kunagi elanud inimestest. 99 protsenti löi, purustas, elas, unistas ja lahkus, jättes meid enda pärijateks planeedil.

N.Eidelman "Otsin esivanemat" 1971

Kodumaa peab olema kõige kodusem maa. Kui ajad on halvad, saab teadlik halva võimendamine kurja ainult kurjemaks teha. Mille nimel? Kelle huvides?

Imbi Jeletski

Meie võime elu uurida, mõõta, põletada, määrata, klassifitseerida, nimetused anda, teha, mida tahame, ikkagi jääb ta müsteeriumiks oma terviklikkuses, oma keerukuses, oma meeletute suhete sasipuntraga, maailmaruumiga, teiste planeetidega...

Rein Maran

Väljavõtteid loetust

Tiia Toomet ISAMAA SUVI Ilmamaa, Tartu 1997

... Koju minnes mõtlesin **esivanematest**. Üks väliseestlane rääkis mulle kunagi, kuidas ta esimest korda Eestis käies oli kohanud esivanemaid. Nad olid tulnud ühel hilisõhtul tema "Viru" hotellituppa, kus ta unetuna lebas – toatais hallis riides kogusid. Nad olid seisnud vaikides ja vaadanud ainiti tema poole. Üks väga vana naine ja väga vana mees seisnud teistest eraldi, neist õhkunud väge, mis olnud ülejäänute omast tugevam. Mitte midagi muud ei juhtunud, keegi ei öelnud ainsatki sõna. Tuttav ei osanud arvata, kui kaua see kestis. Viimaks olid kujude piirjooned hakanud ähmaseks muutuma ja hajunud pikkamööda nagu udu või suits, mille tuul laiali ajab. Kanadas elav noor naine püüdis mulle edasi anda ahistust, mis teda selle kohtumise järel vaevas.

"Miks nad ei rääkinud minuga, miks nad ei võtnud minuga kontakti?" kordas ta ikka ja jälle. "Ma tundsin selgesti, et nad ootasid mult midagi, et ma oleksin saanud neid kuidagi aidata. Aga ma ei tea siiani, kuidas."

Mind ei olnud esivanemad selliselt külasthanud. Ometi oli minugi süda raske. Päike kõrvetas, siiski oli õhus tunda mere lähedust. Ma teadsin: õhk oli seesama. Lagedi küla talupojad, mõisahärrad, kalurid, kiviraidurid paemurrus – kõik, kes siin kunagi olid elanud ja olnud, olid lasknud endast läbi sedasama õhku. See oli esivanemate hingeõhk, mida ma iga sõõmuga endasse tõmbasin ja koos õhuga voogas minusse ka mälestusi, igatsusi, vihkamist ja lootust, mida ma päriselt ei mõistnud, aga mille vastu ma olin võimetu.

Albert Kivikas KARUSKOSE A/s Roto Tallinn 1991

Romaani alguses on kirjeldatud talude väljaostmist.

"Aga ainult kaks aastat oli Andres pidanud Sandrat (taluni nimi) mõisa renditaluna. Sest juba 1865.aastal hakati siin talusid päriseks müüma ja siis oli Andres mõisa läinud ja sõlminud seal paruniga ostukontrahi. Sandra talu müügihind oli 180 rubla taaler, ja et ta oli 85 tiinu suur, siis tuli ta eest maksta 4028 rubla ja kogu ülejäänud võlg pidi tasutama viieteistkümneme aasta jooksul.

Talud osteti siin peamiselt linadega. Andres oli hoolas töömees ja ka kokkuhoidlik peremees. Ta tegi uudismaad juurde, kasvatas rohkesti lina ja maksis juba kümne aastaga, seega enne tähtaega Sandra talu mõisavõla lõplikult kinni. Nõnda oli Sandra siin üks esimesi priiks ostetud talusid, millel ei olnud ka krediidikassa võlga".

taaler = maa hindamise ühik Liivimaal, tiin, tessatiin = vana vene pindalaühik

1 tiin = 2400 ruutsülda = 6 tallinna vakamaad = 3 riia vakamaad = 10 925 m (Toimetuse märkus)

Ilmar Talve KEVAD EESTIS Ilmamaa, Tartu 1997

Demograafid väidavad, et eri põlvkondi lahutab paarikümne-aastane intervall, **mis tähendab, et sajandisse mahub 4-5 põlvkonda**. Seejuures tuleb silmas pidada, et iga uue põlvkonna elutingimused ja sellest tulenevalt ka maailmamõistmine erinevad tunduvalt eelnevast. Kui mõelda XX sajandile, siis on generatsioonide erinevused eriti drastilised. Sajandi esimese poole inimesed pidid üle elama kaks maailmasõda, teise poole generatsioonid on neist viletsustest pääsenud.

H.Puhveli lõppsõnast

Silvia Rannamaa JA VAIMUVARA KA... Eesti Raamat 1998

Vanaema kasutas oma jõudehetki Piibli ettelugemiseks. Mina kuulasin nii üht kui teist suud-silmad pärani. Raamatute raamatu olen hiljem elus iseseisvaltki kätte võtnud, ka sel pikal perioodil, kui ma vanaema hea jumala sootuks maha olin salanud. Olen imetlenud üha Piibli omapäraseid piltlikke tarkus- ning õpetussõnu ja Taaveti laulu, **eriti kaugete esivanemate aegses** tõlkes, mis mõeldud "kandle kõrvas üllema mängimehele mängimiseks". Olen kogenud mõnede nende salvide otse maagilist mõju. Olen paaril korral elus oma sisemise tasakaalu tagasi saamiseks korranud omaette: "Ka siis kui ma käin surmavarju orus, ei karda ma kurja, sest et Sina minuga oled, mu kilp ja mu sau..." Lohutuse ning lootusena olen vastu võtnud fraasi: "Headus ja heldus aga peavad mind taga ajama kõige minu elu aja..." Võin kinnitada nüüd, kus pikk elu on seljataga, et mulle on osaks saanud heldust ja headust heade inimeste ja sõprade kaudu küllaga.

Soovitame lugeda

Helmi Laars, Feliks Müürisep MAHTRA KÜLA Mahtra Haridusselts Tallinn 1998

Raamatus on kirjeldatud palju asju, mis ei ole ainult Mahtrale omased. Selleks on: külaelu talude ajal, pühad ja perekondlikud sündmused, talgud, rehepeks jne. On juttu nimede eestistamisest ja toodud ära külade elanikud aastatel 1930-1998.

Tutvustuseks üks lõik sellest raamatust, eriti huvipakkuvad on aga selle viimased laused.

Eestimaa kubermanguvalitsuse korraldusel anti Mahtra talupoegadele 1834.a., ilmselt sügisepoole, perekonnanimed. Rahvapärimuse järgi andis nimesid komisjon mõisa peretoas, kusjuures tähtis osa oli selles ka mõisnikul või valitsejal. On täheldatav Mahtra eripära: taluperemeestele või talus pikemat aega elanud perekondadele anti perekonnanimeks talu nimi.

Nii sai Sepa Mihklist *Mihkel Sep*, Piirupuu peremehest *Piropu*, Matsi Priidikust *Priidik Matsi*, Adra Kaarlist *Carl Adra* jne. Loetelu on näitlik, sest siinkirjutajal ei ole allikmaterjali. Tundub, et mõis ja kirikuringkonnad ei võtnud nimepanekut tõsiselt ega rutanud seda juurutama. Alles 1835. aasta keskel registreeriti Tänavotsa Mart Einmanni tütre *Lisa Einmanni* sünd ja ristimine; septembris 1835 laulatati Adra Juhani poeg *Mats Kakkadu* Paale Mihkel Einsoki tütre Mariga. Surnud Sepa vabadiik *Ado Karomart* kanti maha hingede nimekirjast ja maeti juunis 1836. Need on kolm esimest juhtumit perekonnanime kasutamise kohta Mahtras, mis on küllalt erandlik. Süstemaatiliselt algab perekonnanime järgi surnute maharegistreerimine 1843. aastast. Ristimisel kasutati vaderite perekonnanimesid alles palju aastaid hiljem.

Eino Saaremaa

EESTLASTE AJALUGU 1820 – 1945
Ülevaade generatsioonilises käsitluses.
Lühiajaloo nägemuslik ümberjutustus.

Elva 1997

Huvi äratamiseks ja mõtlemiseks mõned katkendid raamatust.

“Võib küsida, milleks kasutada mõnevõrra ebaharilikku nn. generatsioonilist kontsepti järgnevas ainekäsitluses. Miks generatsiooniline ajalugu? Senine ajalugu ei hooli suurt midagi põlvkondadest. Miks nüüd korraga? Lühike vastus on: ajad ja arusaamised muutuvad pidevalt ja alatasa. Võibolla on see üks neist ideedest, mille aeg on tulnud, ka tundub, et eriti eestlaste ajalugu kogu vaatluse all olevas perioodis (1820 – 1945 a.) sobib hästi selliseks analüüsiks ja ülevaateks. Nii palju juhtus lühikese aja jooksul ja nii kiiresti võrreldes teiste rahvuste ja tsivilisatsioonidega. Sel 150-aastase kriitilise ajavahemiku jooksul oli täita igal eestlaste generatsioonil oma ülesanne, iga generatsioon viis edasi rahvuslikku võitlust omal viisil.”

“Iga uus põlvkond valmistatakse ette järgnevaks eksistentsiks mitmesuguste ideede, põhimõtete ja usulis-kõlbeliste arusaamiste tarnimisega. Nendega toidetud noor põlvkond, kes samal ajal on hinganud sisse kogu oma kasvamisprotsessi jooksul erinevaid muljeid ja nii isiklike kui ka eelmiste generatsioonide kogemusi ümbritsevast keskkonnast, on moodustanud enesele elufilosoofia, määranud kindlaks generatsioonilised eesmärgid ja otsustanud, milliseid taktikalisi meetodeid kasutada nende saavutamiseks. Põlvkonna esirinda astumise momendil ei ole see programm veel selgelt ja arusaadavalt defineeritud, kuid vajalikud seemned on juba maapinnas ja idanemas. Selle areng, õitsele puhkemine ja lõpuks saagikandmine seisavad veel ees põlvkonna küpsemise perioodis. Võib oletada, et iga põlvkond annab oma panuse rahva heaks käekäiguks vastavalt oma karakterile, plaanidele ja saavutustele. Iga rahva elu ja edusammud on selle elujõulise ja domineeriva generatsiooni panuse ja saavutuste kajastus.”

Asjakohast nalja

Keeruline sugulus.

Ühe võla nõudmise pärast tuli advokaadi juurde mees ja kui temalt küsiti, kes see võlglane on, siis vastas mees:

“See on üks minu sugulane.” – “Kui lähedalt?” küsis advokaat.

“Väga lähedalt.” – “Aga armas mees, rääkige selgemini.”

“Ta võiks minu äiamamma olla.” – “Võiks? Mis see tähendab? Teie ehk tahate tema tüdruku alles kosida?”

“Ah ei, tema tüdruk ongi juba minu naine.” – “Siis on teie võlglane teie äiamamma?”

“Kuulge siis kõik seda lugu: umbes aasta eest elasin oma pojaga koos. Meie kõrval elas üks lesk, proua Fostre, oma tütre Mariega. Mina võtsin Marie, aga minu poeg tema ema. Kas võite mulle nüüd öelda, on mulle minu poja naine äiamamma või minia?”

Advokaat ei võinud muidugi ka otsustada.

“Perekonnaleht” 1906.a.

VANEMATE PIIBEL

Marie Under

Lehe järel rabadat lehte
pöörsin ja mõne sõna kui ehte
tõstsin silmle teiste seast.
Südame ligi siis selle peitsin,
ikka uusi ma juurde leidsin:
kiirtega kiirgas rida reast.

Nemad mõlemad, sõrmed kelle,
silmad kelle veerind neid halle
tähti – nemad on läinud siit.
Siiski ma läbi kirja selle
nihkusin neile lähemale:
kätes raamat kui uksepiit.

Leian siit haarava märgi mõne:
suust suhu hõõguva kahekõne
Tollega, kes nii kauge ja suur.
Alla siin astus ta ometigi,
omane oli ja hinge ligi:
inimeses ju jumala juur.

Siin oli kõik nii põliselt kindel,
tähed kui terasest, sõnad kui rauast:
julgemana siit tõusis laup.
Lootus tõstis, kui tiivalööök lindel,
soov-ulmad ürgsed ülegi hauast -
igavikuga sõlmiti kaup.

Siia küll nende pisaraid tardus,
siia immitses südamehardus,
siia kanti valu ja rõõm.
Murede annus on olnud rohke.
vastu kui hoovas sii mõne ohke,
sõnastamatu, summutet lõõm.

Avanes päev ja sulgus siis neile,
tänapäev külge punuti eile:
sünnikoiudu ja surtmaõõ
verevat valgust ja musta varju,
eluea sügavikke ning harju
kõidab ühte see veergude vöö.

Usku nii kanget, usku kui kivist,
päritud esihõimude rivist,
voogab: ma sirgun kui puhastusveest.
Kes on kärstand vaheriide?
Olen kui astunud pühasse hiide,
kus ka ohverdet minu eest.

Nemad mõlemad, sõrmed kelle,
silmad kelle veerind neid halle
tähti – nemad on läinud siit.
Siiski ma läbi Kirja selle
nihkusin neile lähemale:
raamat see siin kui uksepiit.

MIKS

Ants Tulp

On küsitud ja kindlasti küsitakse veel, et miks ma hakkasin tegelema sugupuu uurimisega. Jah, ega vastust ei teagi, ju see oli siis ajanõue, mis langes parasjagu enda huviga kokku. Miks ma juba varem ja nooremana ei hakanud seda tegema? Küsimusi võib rohkem esitada kui nendele vastata. Vaim oli juba palju aastaid valmis. Kuidas aastad elule juurde tulid, seda kaugemale hakkasid tagasi vaatama ja mõtlema. Kuna esivanemate sugupuu ja lapsepõlvkodu Vändra metsas Pärnumaal süvenesid minu hinge, aga mõndagi oli teadmata, tahtsin paljudes küsimustes selgust saada.

Aasta alguses 1990 kuulsin raadiost, et sugupuu uurijate kokkusaamine toimub 17.-18.vebruaril Tallinnas Pedagoogilises Instituudis Narva maanteel. Viibisin seal kaks huvitavat päeva, mis veelgi süvendasid huvi uurimise vastu. Tuleb olla aga ka ise hakkaja – sain tuttavaks paljude inimestega, kes aitasid ja juhendasid. Kuna olin algaja, siis kulus iga soovitus ja nõuanne edaspidiseks uurimistööks ära. Iga aastaga tulid juurde kogemused ja samal ajal ka üha uued andmed uuritavate isikute kohta. Nüüdseks olen enda ja teiste heade abivalmis toetajate abiga saanud teada ligemale **1000 (tuhat) Jensen-Jannseni järeltulijat**. Kuna igapäevane töö ja kodused toimetused võtavad oma osa, siis jääb aega uurimiseks küllaltki vähe.

Olen tänulik kõigile, kes mulle üle maailma on andmeid saatnud, et täiendada minu käes olevat nimistut. Kui elu, tervist ja aega on, siis tahaks jätkata. Uurimine ju kestab lõpmatuseni. Tahaks pakkuda ka lehe lugejatele tutvumiseks osa oma tööst lisades samal ajal mälestuskilde oma sugupuu ELU-RAAMATUSSE.

KOKKUTULEKUTEST

Oli aeg, mil suguvõsa kokkutulekute korraldamine oli rohkem moes ning nõudis vähem kulutusi. Seda enam tuleb au anda nendele, kes ka praegusel ajal nii tänuväärseid üritusi korraldavad.

Ants Tulp (Jensen)-il on õnn kuuluda suguvõsasse, mis on alates 1995. aastast korraldanud järjestikku igal aastal kolm kokkutulekut. Pärnumaalt Piista külast pärinev Jürissonide suguvõsa on kolmel suvel kogunenud Vändra kiriku juurde, osalenud kirikus jutlusel ja käinud kalmistul esivanemaid mälestamas. Kokkutulekute põhiosa on peetud Pärnu jõe kaldal Piista küla Sõõru talu maadel ja Laaneojal. Ants Tulp on kõigi nende kokkutulekute kohta koostanud mõnusad, värvikad ülevaated. Avaldame siinjuures loo 1996. aasta kokkutulekust.

VÄIKESE GERDI REIS SUURDE SUGUPUUSSE.

Sulle aga linnasõber, kui sa vaikselt segamata maaelu armastad, annan ma nõu: mine Vändrassa suvitama. Võta Vihtas, Linnul, Piistal või Kaavasoo ehk Tahkuse külas korter, viibi päeval männimetsas võrtsilises õhus, ilusatel õhtutel kaunil “Suurejõe” vaikselt pinnal.

Ajakirjast “Kodu” 1912 nr.22-24 Juhan Jürgenstein (Lill)

On lõikuskuu 10. päev. Suvi ja loodus on saavutanud oma kõrgpunkti, et tasahilju liikuda sügise poole. Nii loodus kui ka selle osake inimene teeb oma kokkuvõtteid, et edasi säilida. Ka sel soojal augustikuu hommikul saab üks võimas puu – sugupuu kokku teistega Vändra kiriku juures. Selle puu istutas mitu sajandit tagasi siia tulnud mees nimega **Jan Pystel**. Tulnud Pärnu-Jaagupi kandist, leidis ta siin Vändra metsade rüpes Pärnu jõe kaldal sobiva kasvupinna. Kuid aegade katsumustest hoolimata surus ta tugeva tahtejõuga juured maasügavusse, et tema oksad saaks võtta jõudu taeva ja elu poole.

Nii ka tänu Tartus elavetele hr. **Mart ja Lembit Kullile**, kes on selle puu “oksakesed”, saame meie kokku lugeda inimesi, kes on saanud jõudu selle puu tüvest. On algamas teine Piista küla juurtest võrsunud suguseltsi kokkutulek.

Ilm on väga ilus, kui sõidan koos perega Tallinnast välja. Võtame kaasa ka viimase põlvkonna esindaja väikese Gerdi. Kell 10 palutakse Vändra kirikusse. Sõna võtavad peaorganisaator kaugelt Ameerikast **Jüri Jürisson** ja sinne korraldaja **Mari Jürisson-Raidmets**. Kadunute mälestuseks mängib **Terje Raidmets** viiulil. Kirik ja muusika – nad anduvad teine teisele. Vaadates väikest Gerti enda kõrval meenub mulle minu esimene kohtumine selle kirikuga, kui olin siin oma vanaema-vanaisaga jõululaupäeval nii palju aastaid tagasi. Ju siis saatus tahtis, et aegade tagant kordub uue põlvkonnaga sama mis eelmisega. Tunnen sellest väga suurt rõõmu. Järgneb tutvustamine – kes on kes ja millisest sugupuu harust. On inimesi Ameerikast, Kanadast... Kuna kokkutulek toimub juba teist korda, siis paljud tunnevad üksteist. Kahjuks ei ole kohale tulnud Mart ja Lembit Kull, aga tänu nende koostatud raamatule saab igaüks oma koha selle sugupuu erinevatel harudel leida. Kirikust tulles veedame tunni surnuaias lahkunuid meenutades, et kell 12 alustada sõitu külalislahkesse “Sõõru” tallu Pärnu jõe kaldal.

Kuna minu vanavanemate kodu jäi Sõõru talust üle jõe, siis olen siin esimest korda. Ainult juttude põhjal teadsin sealtkandi talude nimesid ja inimeste saatusi. Pumbioja kool ja selle ümbrus oli peale sõda tuttav, kuna käisin seal kuu aega koolis enne Tallinna minekut. Sõidame Vihtra kaudu, olen teejuhiks **Ants Härmale**. Väike Gert vanemate ja vanaemaga sõitsid Vändrast Pärnusse, et õhtul tulla Sõõrult läbi.

Tee on väga kurveline, tolmas, ümberringi ainult võsa ja tühjus, oo Eestimaa, sa saad varsti tõesti “võsavabariigiks” nagu keegi hiljuti ajalehes kirjutas.

Oleme kohal, tolm on hajunud, silm hakkab harjuma. Ja siit leian ma kinnitust nendele kirjaridadele, mida Juhan Jürgenstein kirjutas üle 80 aasta tagasi. Kõik sobib, kuigi aega on palju möödunud. Maaelu on mulle alati lähedane olnud, pilk haarab kõike, mis sind ümbritseb. Maantee, talu, jõgi – nad kõik on üksteisele lähedal. Maja on väike ja vana ja aastaid näinud, kuid mitu inimpõlve tagasi ehitatu on ikka vastu pidanud. Eesti talu ei ole talu, kui teda ei ümbritse puud. Tänu möödunud põlvede inimestele, kes rajasid talu ja istutasid puud, me tunnetame möödunud aja hõngu tehtud tööst ja nähtud vaevast. Sihvakad kased oma valgete tüvedega, vahtrad, õitsvad pärnad jõe kaldal loovad ilusa paiga, kus kokkutulnud saavad sisse elada oma sugupuu eri oksaharudesse, mis põimuvad nagu põlispuu oksad. Kõikjal on jutt ning laste naer ja mäng. Pererahvas on kõik hästi ettevalmistanud, palavaga maitseb karastav õluga hästi. Rahvast on palju, umbes 150-160 inimest. Ning ikka ja jälle peame tänama Jüri Jürissoni, keda jätkub kõikjale. Ka Jüri tütar süveneb üha rohkem sellesse, mis haarab sugupuud. Ta korraldab südamliku soojusega loterii, kus rõõmu tunnevad nii võitjad kui ka kaotajad. Toimub ka võrkpallivõistlus sugupuu eri harude vahel, kus seekord võidab rändkarika Kullide dünastia. Kõik sujub toredalt, meeled on rõõmsad, ainult et päike hakkab juba puude varju langema. Ka väike Gert jõuab Pärnust samuti toredalt veedetud päeva järel pidutalusse. Väikemees on küll väsinud, kuid tema lapsesilmad näevad esimest korda maatalu õuel nii palju rahvast. Oleks tore, kui laps saaks meie esiisade maapinnast jõudu ja julgust ellu astuda ja et noored täidaks ikka vanemate kohta nii sugupuu uurimises kui elus.

Oleme kõik tänulikud **Mari Jürisson-Raidmetsale** ja tema mehele, et kõikide sugupõlvede esindajad said astuda toreda kodutalu murule. Enne lahkumist lepime kokku, et tuleval aastal kohtume samas kohas.

Koos päikeseloojanguga jõuame suurele teele, mille ääres elab **Helmi Jensen-Vahnovere** koos abikaasa Mardiga. Kuna augustis on meil mitmel tähtpäevad, oli perenaine Helmi teinud ilusa suure kollase tordi, mis maitseb ülihästi.

Oli üks väga tore päev, mida võid meenutada ise ja jätta ka tulevastele põlvedele lugeda. Aitäh kõigile.

Ants Tulp-Jensen
august 1996, Merivälja

Õnnitleme

Kalle Keskküla	14.04.1949	50
Einar Loit	16.04.1934	65

Kaks suguvõsades enamlevinud pärimust - pärisorjast esivanema vahetamisest jahikoera vastu ühest mõisast teise ning perekonnanime kujunemisest (k.a. selle seosest esivanema saksa rahvusega, eriti, kui see esivanem oli olnud mõisas ametmees) - on olemas ka neis kahes suguvõsas, kus otsiti jälgi nende paikapidavusest:

I pärimus - ÜKS ESIISADEST VAHETATI SAAREMAALT JAHIKOERA VASTU UDRIKU MÕISA SEPAKS.

Arhiivandmete järgi:

- toodi seni teadaolev vanim esiisa Hinrik (1772-1841) Udriku mõisa ajavahemikus 1801-1811 Imastu mõisast. Hinriku sünnikoht on teadmata, tema surmakandes Kadrina kiriku meetrikaraamatus on sünnikoha lahter tühi. Kadrina kiriku sünnimeetrika 1770ndate aastate kohta ei ole säilinud, seega ei ole teada tema võimalik sünnikoht Kadrina kihelkonnas,

kuhu kuulus ka Imastu. Samuti ei ole teada Hinriku täpne sünniaeg, toodud sünniaasta on saadud revisjonikirjades (ehk hingedoendites) näidatud vanust ning surmameetrikas olevat vanust arvestades.

- on Hinrik 1816.aasta Udriku mõisa revisjonis kirjas Tõnu Hindrich'ina (Tõnu Hindrik). 1811.aasta Udriku mõisa revisjonis on tema, sepp Hindriku (Schmied Hindrich) juures märges, et varasemas revisjonis (s.o.1795.aasta revisjonis) oli ta Imastu mõisa all ja mölder Tõnu ulualune (Herber Müllers Tõnu).

/Kadrina kirikuraamatus (1787-1798) on kirjas Imastu-Põimas asuvas Imastu veskis elav Traksi Madise Tõnu (Immasto Wesk Traxi Maddise Tõnu) koos abikaasa Mai ja lastega. Nende poeg Hinrik abiellus 26.12.1799 samuti Põimas elava Sepa Tõnu Madise (Seppa Tõnu Maddis) ja tema abikaasa Madli tütre Mariga. Selles 1787-1788 kirja pandud perede nimekirjas on Hinriku vanuseks märgitud 14 aastat ja Mari vanuseks 11 aastat. 1801.aastal on aga sedasama Madise Tõnu poega Hinrikut nimetatud juba Sepa Hinrikuks (Seppa Hinrik), algul elukohaga Põima, hiljem Imastu mõis/

- oli Hinrik hiljemalt 1811.aastal juba Udriku mõisas sepp ning sepaametit pidas ta elu lõpuni. Sepad (mõisasepp, vallasepp või lihtsalt sepp) olid ka tema pojad Gustav (1800-1881), Juhan (1812-1888) ja Jüri (1815-1879) ning pojapojad Hindrik (1834-1911), Jaan (1838-1909) ja Jüri (1853-1929). Pojapoeg Jüri (1853-1929) oli algul ka Udriku mõisas kilter, kuid jätkas hiljem siiski sepaametis. Tapal oli tal oma sepikoda ning seal töötas ta kuni surmani, olles viimane sepp Hinriku järglaste hulgas. Ei ole kahtlustki, et just sepaameti tõttu said Hinrik, tema abikaasa ja lapsed 1835.aastal perekonnanimeks "Alas" (tollases kirjutusviisis "Allas").

/Etnograafiamuuseumi Aastaraamatus on ilmunud Jüri Linnus'e uurimused "Sepaameti õppimine Eesti külas 18. ja 19.sajandil", "Põhja-Eesti maasepad 18.sajandil", "Külasepast Eestis" ja "Vallasepast Eestis"/

Millegipärast on legendid, et esivanemad on vahetatud jahikoera vastu ühest mõisast teise Eestimaal või koguni Rootsist, rahva seas levinud. Kuni pärisorjuse kaotamiseni võis tõesti mõisahärrast omanik oma pärisorja osta ja müüa. Kuid koerte vastu vahetamisest on ajaloolased leidnud dokumentaalseid tõendeid vaid mõne juhtumi kohta. Kustkohast on pärit siinse sugupuule vanim liige Hinrik, ei ole siiski täpselt teada. Sellele, et ta võib kuuluda ülaltoodud Imastu veski Madise Tõnu perekonda, viitavad tema nimetamine lisanimega Tõnu, eelnev elukoht Imastu, abikaasa Mari sünnikoht Imastu, mõlema lähilähedased vanused Imastus Põimas elanud Hinriku ja Mari vanustega ning oletus, et Hinrik võis olla Põimas elava Sepa Tõnu Madise juures sepapoisiks, juhul kui lisanimi Sepa tähendab Madise või tema isa Tõnu sepaametit. Kindlust ei anna aga see, et surmameetrika kandes puudub Hinriku sünnikoht. Imastu või muu sama kihelkonna paiga korral ei oleks olnud see raske kontrollida ei kirikuõpetajal ega meenutada Hinriku järglastel, nagu see Mari puhul surmameetrikas kirjas oli. Samuti, et revisjonikirjas oli ta märgitud mölder Tõnu ulalusena, mis võib tähendada nii isa juures elamist, kui ka tõesti võõra juures nn korteris olemist. Võib olla ka, et pärimus vahetamisest võis tekkida elukoha vahetusest Imastu mõisast Udriku mõisa. Kuid miks just Saaremaalt? Perekonnanime paneku ajal registreeriti perekonnanime Alas(Allas) Eestimaal ja Liivimaal kokku 32-s mõisavallas, neist Saaremaal 13-s mõisavallas ja ülejäänud mõisavallad jaotusid kuue maakonna vahel (1 Pärnumaal, 3 Läänemaal, 2 Hiiumaal, 4 Harjumaal, 3 Virumaal ja 6 Võrumaal). Kas tekkis pärimus suguvõssa alles pärast perekonnanime panekut, kuuldud rohkearvulistest Alas'itest (seppadest?) Saaremaal... . Või tõepoolest Hinrik, tema esivanemad või hoopis tema abikaasa Mari esivanemad olid pärit Saaremaalt... Seda on aga juba keerukam kontrollida ning seega tuleb pärimust sellisel kujul siiski edasi kanda ja mõelda - kõik võib olla!!

??
? KELLEL ON ANDMEID: HERMAN FUKS (FUCHS) ?
? noore mehena langenu 1944.a. Sinimägedes. ?
? Oletatavalt pärit Viljandimaalt. ?
? Teatada H.Talvoja ?
??

Laualehe toimetus ☒
Toimetaja Ants Roomets ☒
Tehniline toimetaja Endla Nugis ☒

Liikmed:
Väino Mäe, Hjalmar Märskä, Ants Härma
Kirjad: EE0009 Tallinn Muraka 5 E. Nugis
telefon 6 775 011 Ants Roomets